

De afschaffing van de opkomstplicht en hoe er als bestuur mee om te gaan

Prof. dr. Bram Wauters

INHOUD

Wie ben ik?

Effecten

Wat eraan te doen?

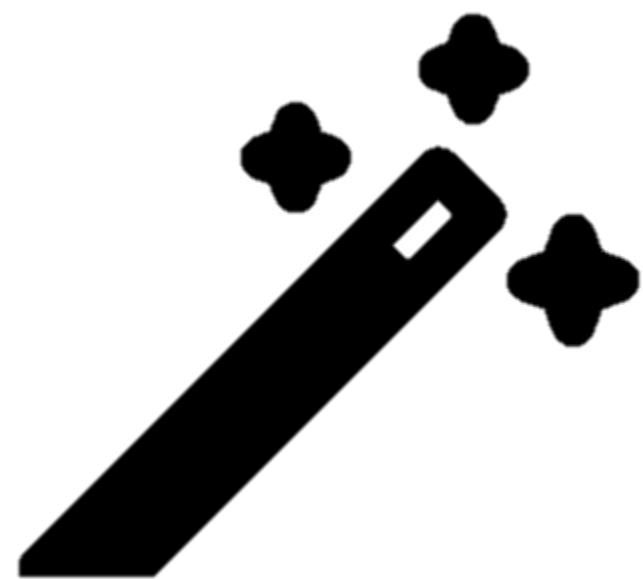

Wat moet je onthouden?

INHOUD

Wie ben ik?

Effecten

Wat eraan te doen?

Wat moet je onthouden?

1) WIE BEN IK?

- Professor aan de onderzoeksgroep GASPAR
www.gaspar.ugent.be

- Lesgeven aan studenten Politieke Wetenschappen & Bestuurskunde en Publiek Management
 - Onderzoek naar verkiezingen, stemgedrag en vertegenwoordiging
- Op basis van wetenschappelijk onderzoek
 - Geen marketeer, geen consultant, geen communicatie-adviseur, ...

INHOUD

Wie ben ik?

Effecten

Wat eraan te doen?

Wat moet je onthouden?

VOORAF

16 JULI 2021. - Decreet tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie

Opkomstplicht opgeheven voor de gemeente-, districts-, en provincieraadsverkiezingen (vanaf 2024)

Wel nog voor verkiezingen Vlaams Parlement, Kamer en Europees Parlement (ook in 2024, maar op andere dag)

OPKOMST IN NEDERLAND

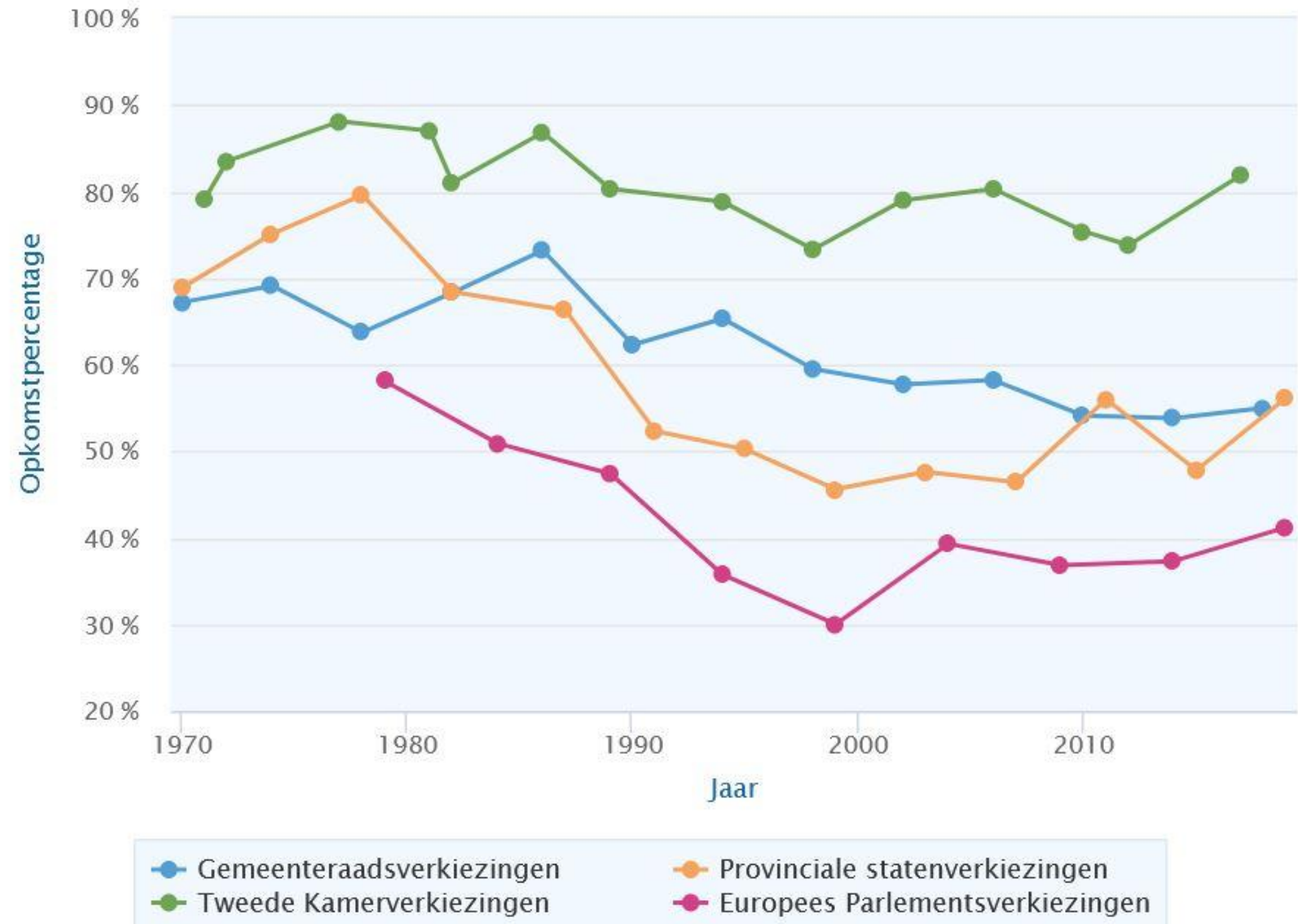
Opkomstplicht afgeschaft
in 1970

(voorheen opkomst > 90%)

(bron: Kennisbank Openbaar Bestuur)

Opkomst verkiezingen

1970-heden

OPKOMST IN BELGIË?

Zou u nog gaan stemmen als dat niet meer verplicht zou zijn?

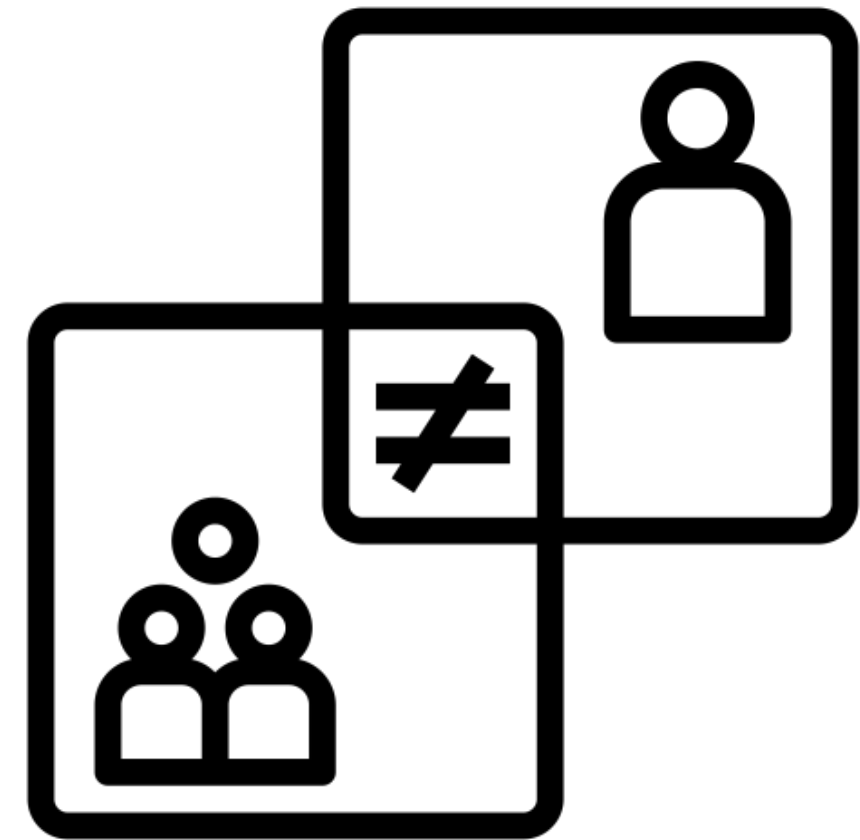
Altijd	50 %
Meestal / Soms	25 %
Nooit	25 %

Afhankelijk van:

- soort verkiezingen (GRV > Eu verkiez)
- spankracht

WELKE KIEZERS ZOULDEN AFHAKEN?

- Socio-demografische kenmerken:
 - Leeftijd
 - Opleidingsniveau
 - Inkomensniveau
 - Migratieachtergrond
 - Fysieke beperking
 - Maar **niet**: geslacht
- Politieke kenmerken:
 - Politieke interesse
 - Politieke kennis
 - Politiek zelfvertrouwen
 - Partij-identificatie

- Aanzienlijk deel van de bevolking zal minder goed vertegenwoordigd zijn;
quid representatieve democratie?

Baten

Beleid van voorkeur

Beslissende stem

Voldoen burgerplicht

Psychologische beloning

Sociale norm

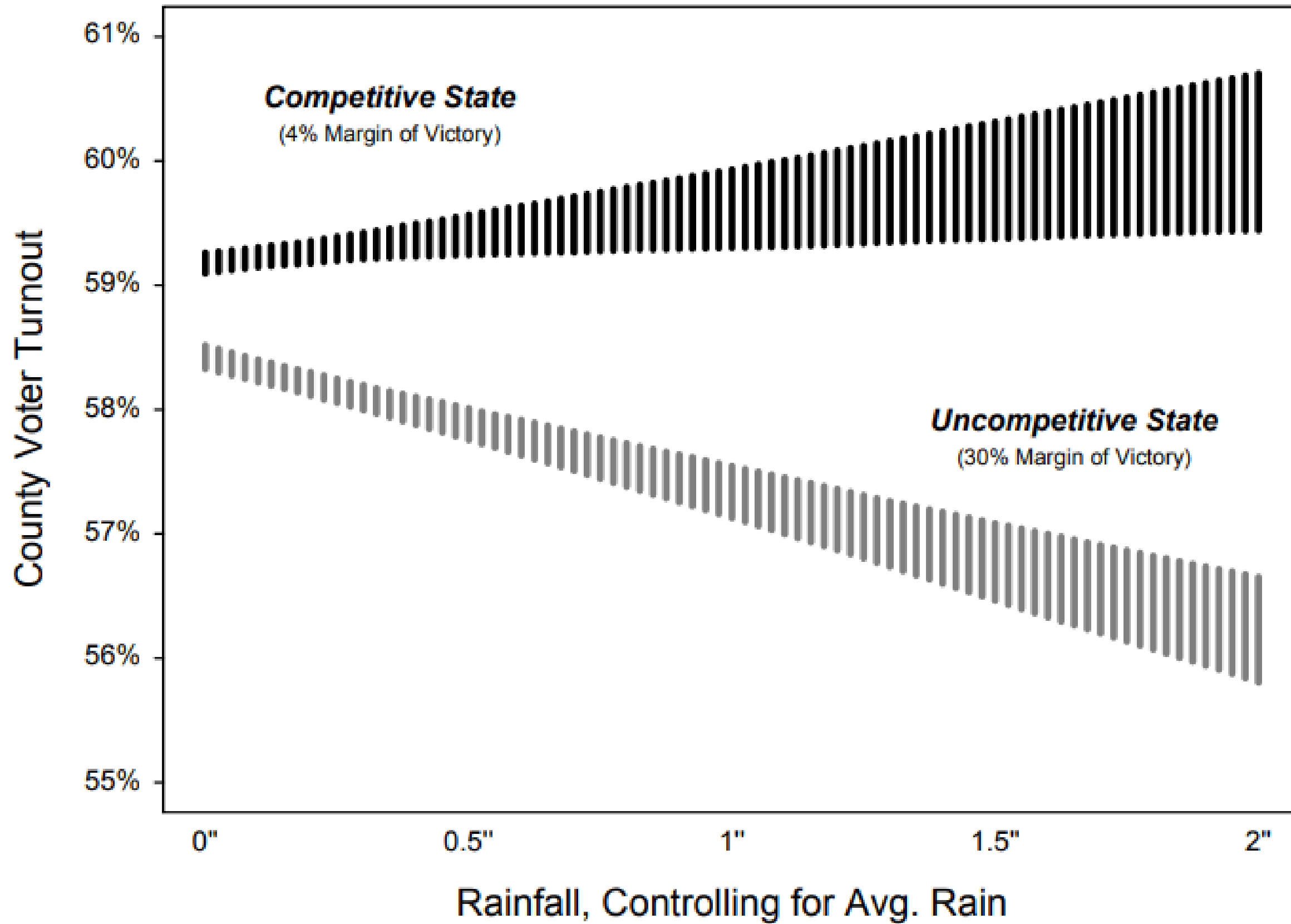
Leeftijd

Kosten

Praktische zaken
(Afstand tot stembureau,
Regen, ...)

Inspanningen om zich te
informereren (cognitive costs)

Geen interesse

WELKE PARTIJEN HEBBEN VOORDEEL?

Tabel 10.4: steun voor Vlaamse partijen met en zonder opkomstplicht

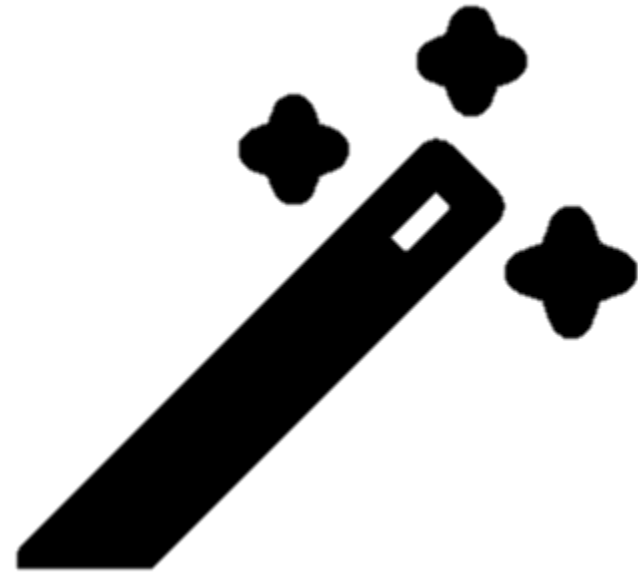
	Europese verkiezingen			Federale verkiezingen			Regionale verkiezingen		
	Met plicht	Zonder plicht	Ver- schil	Met plicht	Zonder plicht	Ver- schil	Met plicht	Zonder plicht	Ver- schil
CD&V	18.6	16.5	-2.1	17.4	18.6	+1.2	19.0	20.4	+1.4
Groen	12.0	12.6	+0.6	9.7	9.4	-0.3	11.1	10.4	-0.7
N-VA	26.4	25.9	-0.5	35.3	36.0	+0.7	35.7	37.4	+1.7
sp.a	11.9	10.5	-1.4	13.5	12.9	-0.6	14.2	11.4	-2.8
Vlaams Belang	3.1	2.4	-0.7	2.4	2.0	-0.4	2.3	2.2	-0.1
Open VLD	22.3	23.8	+1.5	14.3	14.1	-0.2	12.4	11.9	-0.5
PvdA + Blanco, ongeldig, andere	1.9	2.1	+0.2	2.8	4.0	+1.2	2.4	2.9	+0.5
Totaal	100.0	100.0		100.0	100.0		100.0	100.0	

(bron:
Reuchamps
et al, 2015)

INHOUD

Wie ben ik?

Effecten

Wat eraan te doen?

Wat moet je onthouden?

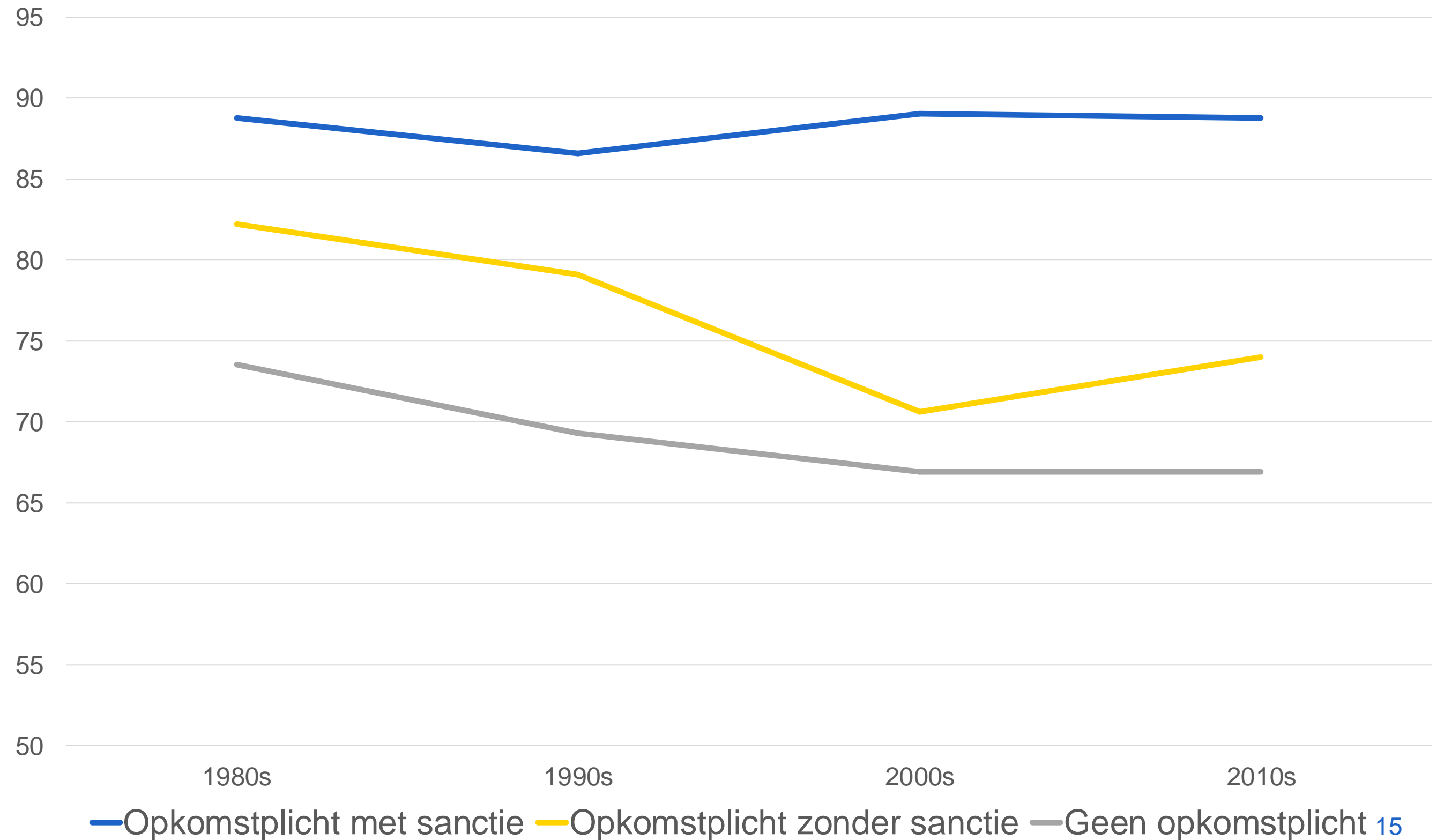
HOE EEN HOGE OPKOMST KRIJGEN?

Zes stellingen:

- “Het wordt nooit meer zo goed”
- “Maak gaan stemmen gemakkelijk”
- “Je kan stemmen toch nog verplichten”
- “Gaan stemmen is besmettelijk”
- “Partijen spelen maar beperkte rol in verhogen opkomst”
- “Zorg dat stemmen ertoe doet”

1) “HET WORDT NOOIT MEER ZO GOED”

bron:
Kostelka,
Singh &
Blais, 2022

2) “MAAK GAAN STEMMEN GEMAKKELIJK”

- Stemopname wijzigen
 - (Alle verkiezingen op één dag)
 - Meer stembureaus
 - Langere openingsuren
 - Stemmen per brief, internet, ...
 - (Registratieprocedure vergemakkelijken)
- Educatie
 - Vormingspakketten (overheid, onderwijs en/of middenveld)
 - Informatie- en/of debatavonden
 - De Stemtest

Baten

Beleid van voorkeur

Beslissende stem

Voldoen burgerplicht

Psychologische beloning

Sociale norm

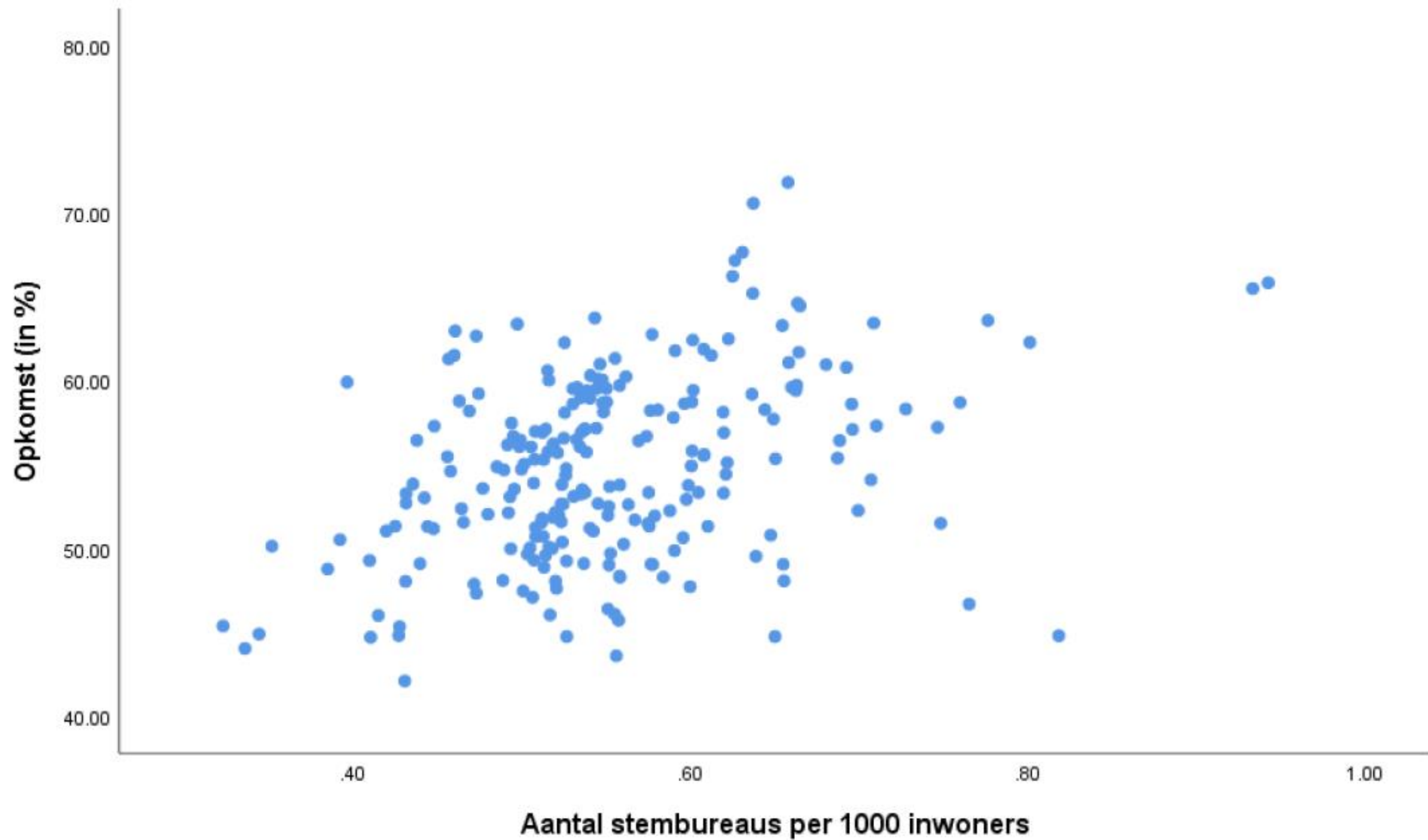
Kosten

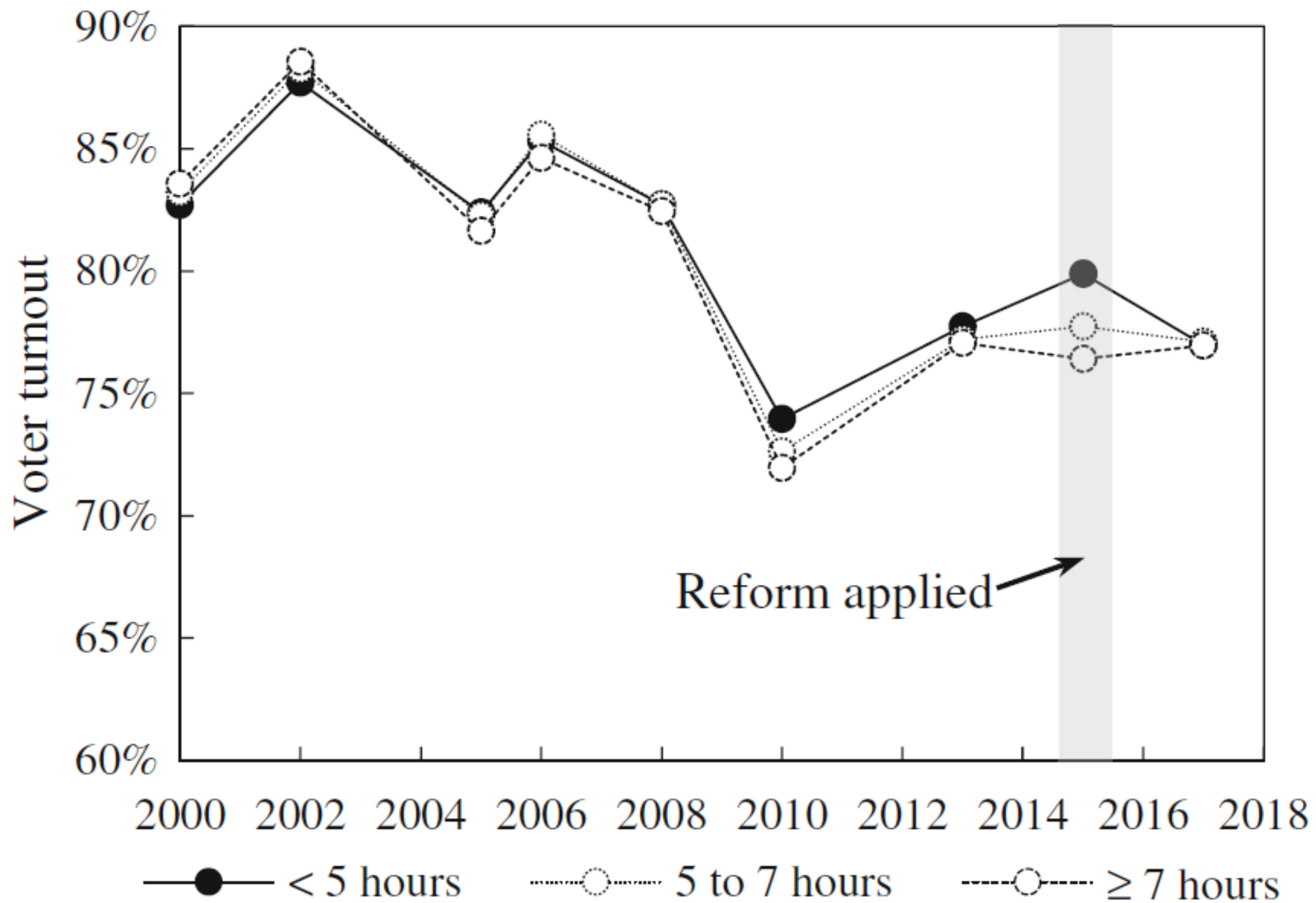
Praktische zaken
(Afstand tot stembureau,
Regen, ...)

Inspanningen om zich te
informereren (cognitive costs)

Geen interesse

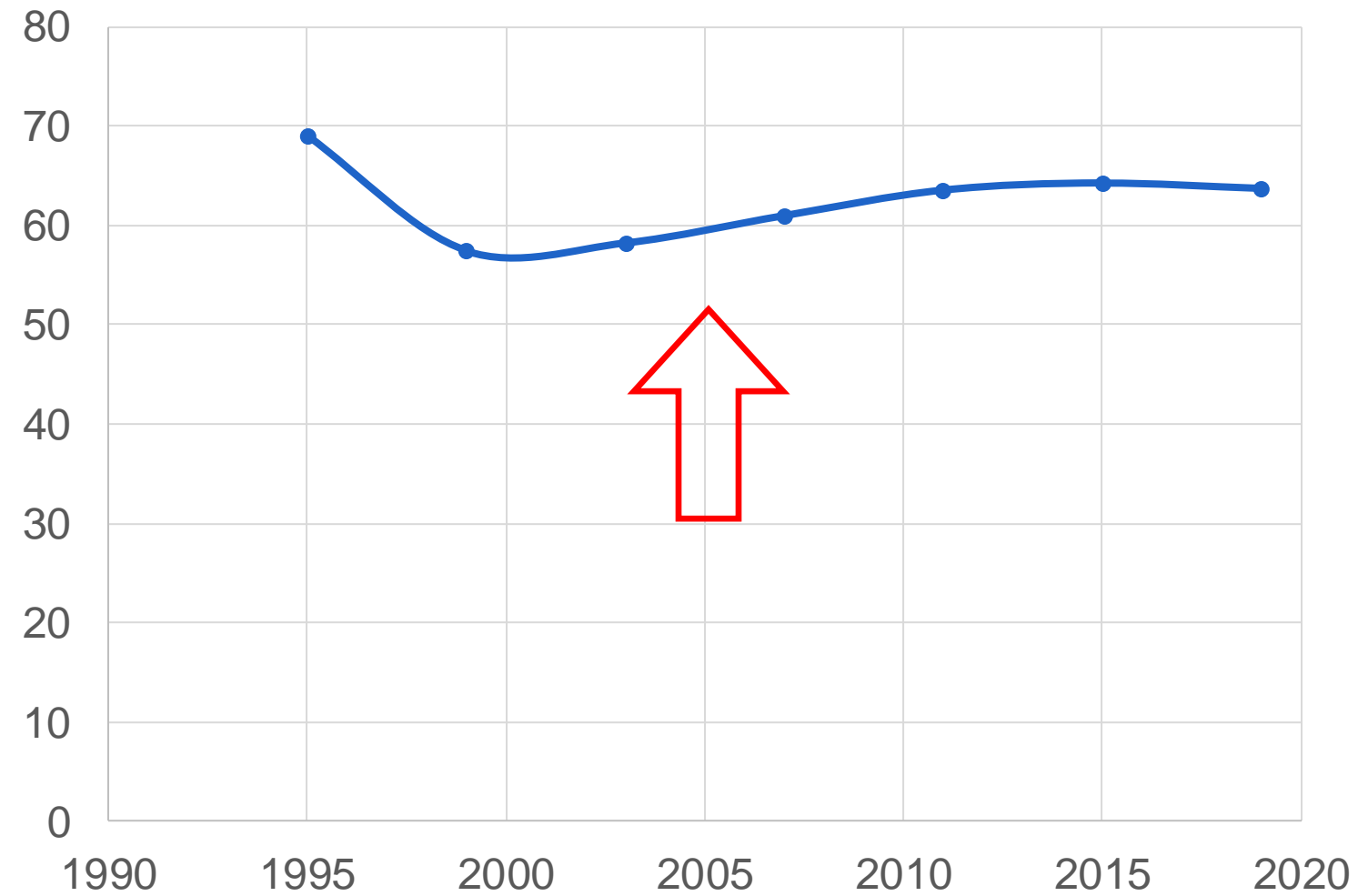
Provincie Noord-Brabant (NL) (Jacobs et al, 2018)

Aanpassing openingsuren in Burgenland (Oostenrijk)
(Potrafke & Roesel, 2020)

- Digitaal stemmen

Opkomst Parl verkiez
Estland
(sinds 2005: e-voting)

- Maar enkel invoeren als alle partijen erachter staan

FALSE

3) “JE KAN STEMMEN TOCH NOG VERPLICHTEN”

Baten

Beleid van voorkeur

Beslissende stem

Voldoen burgerplicht

Psychologische beloning

Sociale norm

Kosten

Praktische zaken
(Afstand tot stembureau,
Regen, ...)

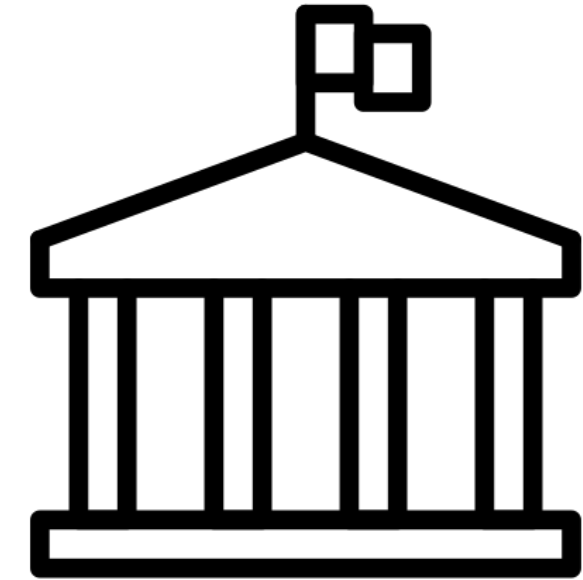
Inspanningen om zich te
informereren (cognitive costs)

Geen interesse

- Niet formeel verplichten, maar... morele plicht

- Vanuit overheid:

goede burger = burger die stemt
(zowel negatief als positief formuleren)

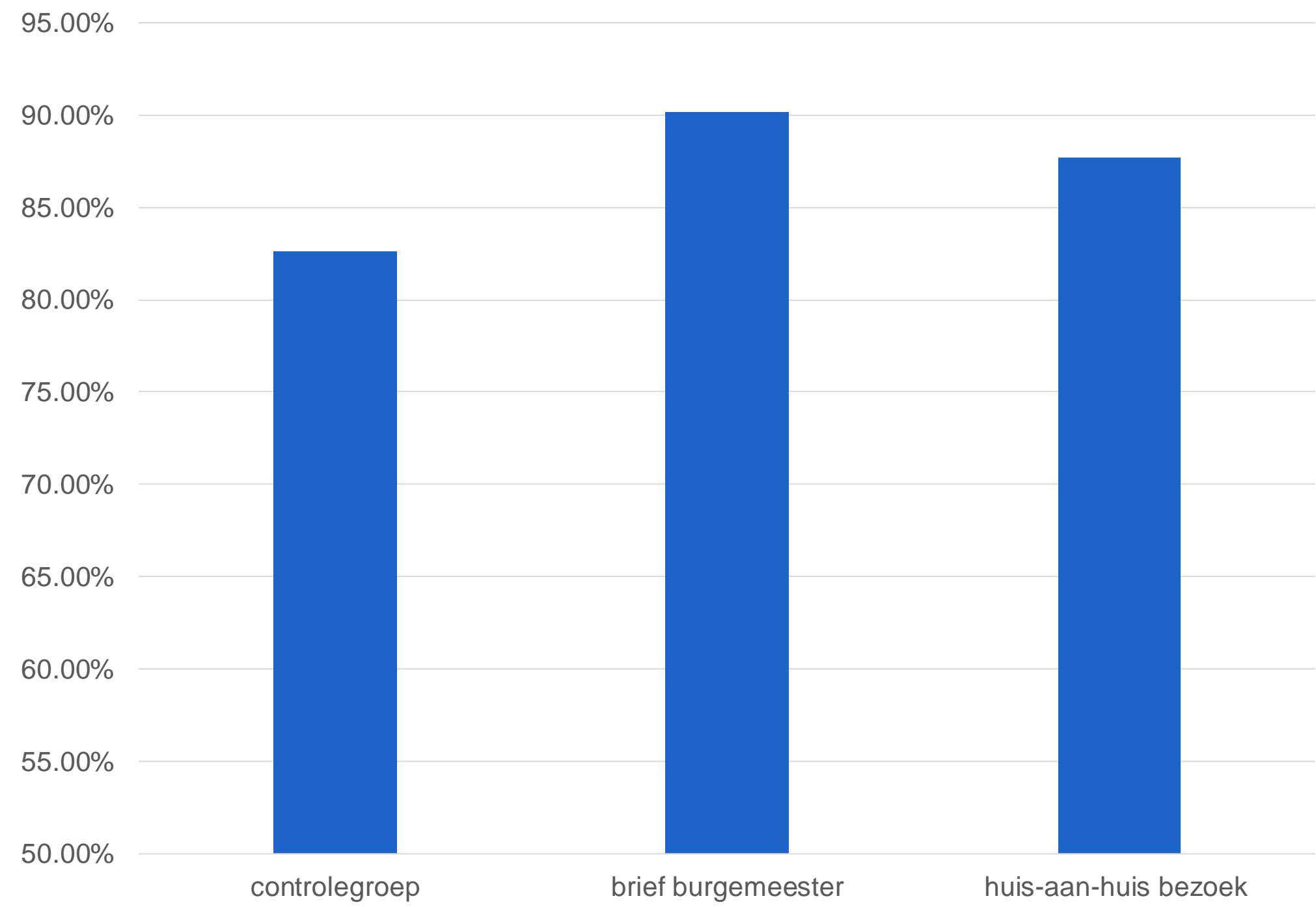
- Eventueel ook met bedanking voor eerder engagement
- Rol (burgemeester) en/of algemeen directeur
- Briefhoofd, logo, handtekening, ...: maakt meer indruk
- Niet enkel beschrijven (informatie), ook voorschrijven (mobilisatie)

- Hoe ver kan je hierin gaan?

- Wijzen op feit dat bijgehouden wordt wie (niet) stemt?

- Openbaar maken wie (niet) stemde?

Experimenteel onderzoek NL gemeenteraad 2018 in Laarbeek

4) “GAAN STEMMEN IS BESMETTELIJK”

Baten

Beleid van voorkeur

Beslissende stem

Voldoen burgerplicht

Psychologische beloning

Sociale norm

Kosten

Praktische zaken
(Afstand tot stembureau,
Regen, ...)

Inspanningen om zich te
informereren (cognitive costs)

Geen interesse

4) “GAAN STEMMEN IS BESMETTELIJK”

- Vrienden en familie:
 - Wijzen op belang
 - Aangeven dat ze zelf interesse hebben
 - Aangeven dat ze misprijzen hebben voor niet-stemmers
- Overheid:
 - Wijzen op burgerplicht

Minder effect als:

- Partij en politici

SOCIALE MEDIA

Bond et al, 2012

Tov controle-groep:

+ 0,00 %

Today is Election Day What's this? • close

Find your polling place on the U.S. Politics Page and click the "I Voted" button to tell your friends you voted.

I Voted

01155376
People on Facebook Voted

Today is Election Day What's this? • close

Find your polling place on the U.S. Politics Page and click the "I Voted" button to tell your friends you voted.

I Voted

01155376
People on Facebook Voted

f Jaime Settle, Jason Jones, and 18 other friends have voted.

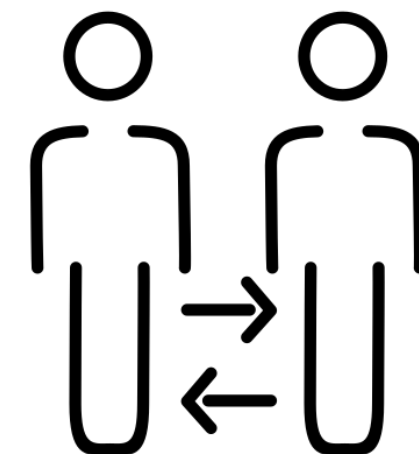
+ 0,39 %

+ afgeleide effecten

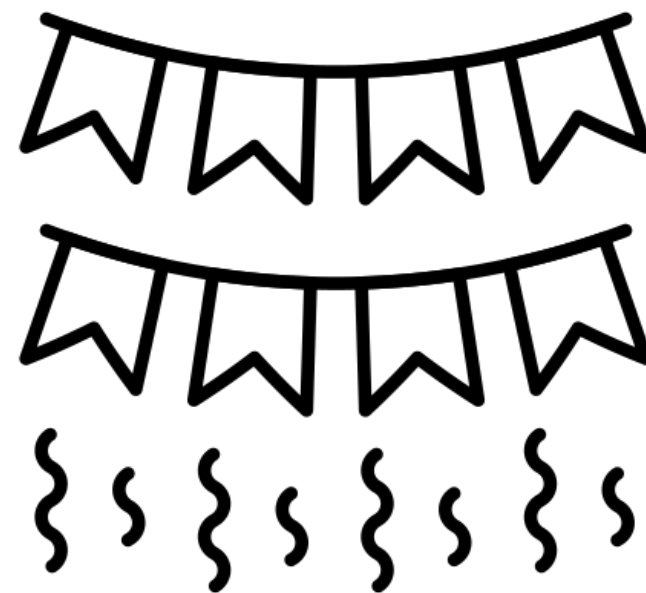
... MAAR NIET VOOR IEDEREEN

	Conformists (score > 7)		Non-Conformists (score ≤ 7)	
	Low turnout	High turnout	Low turnout	High turnout
Not close	0.38 (243)	0.50 (245)	0.68 (231)	0.42 (236)
Close	0.59 (255)	0.82 (262)	0.83 (270)	0.71 (270)

- Communicatie: Hoe persoonlijker, hoe meer effect:
 - Brief met louter informatie, herinneringen, ... weinig of geen effect
 - Emails hebben weinig of geen effect (noch van overheid, partijen of middenveld), behalve als deze komen van een persoonlijke bekende
 - Via telefoon: effectiever als door vrijwilligers dan door call-centers
 - Face-to-face contact werkt beter

- Overheid: festival of sociale ontmoeting (eventueel tvv goed doel):
 - Informeren dat er verkiezingen zijn
 - Bijkomende reden om naar stemlokaal te gaan (baten)
 - Zichtbaarheid: sociale druk

5) “PARTIJEN SPELEN MAAR BEPERKTE ROL IN VERHOGEN OPKOMST”

- Mensen overtuigen:
 - Effect op stemmen voor jou (of jouw partij)
 - Maar amper effect op opkomst:
 - Mensen 2x overtuigen
 - Doelgroep: weinig politiek vertrouwen, weinig politieke interesse

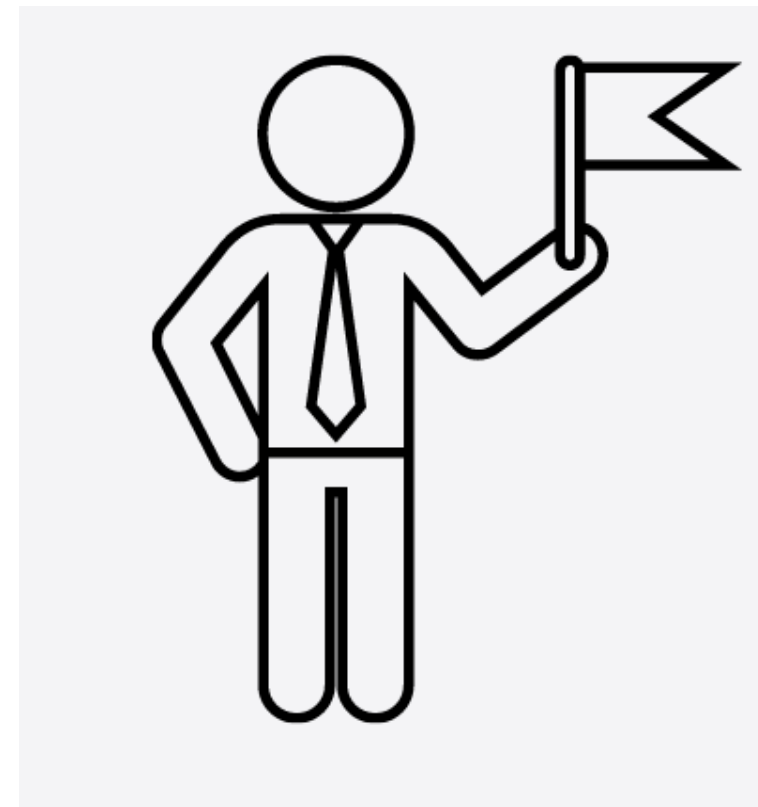
Wel:

- Canvassing (huisbezoeken): positief effect (maar... wie zo bereiken?)
- Algemene campagne-activiteit: positief effect

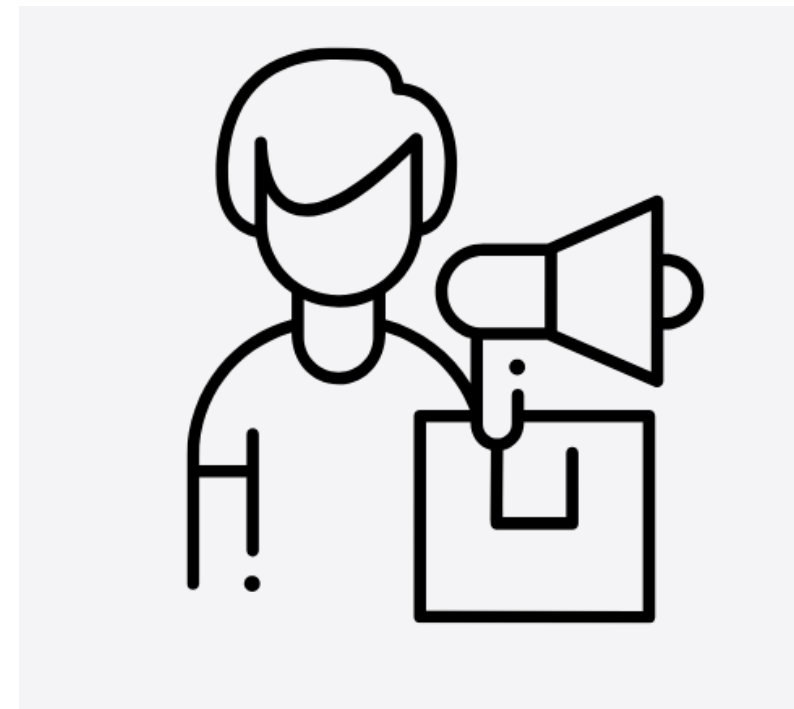
- Polarisering: positief effect !

- Rol van ambassadeurs (ogenschijnlijk geen politici)

- Vrienden, familie, ... warm maken

- Hoe binden aan partij?
 - Partijleden
 - Partijsupporters
 - 'Vrienden' op sociale media
 - ...

6) “ZORG DAT STEMMEN ERTOE DOET”

Baten

Beleid van voorkeur

Beslissende stem

Voldoen burgerplicht

Psychologische beloning

Sociale norm

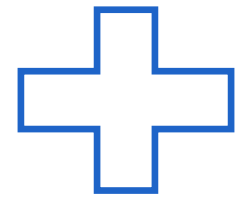
Kosten

Praktische zaken
(Afstand tot stembureau,
Regen, ...)

Inspanningen om zich te
informereren (cognitive costs)

Geen interesse

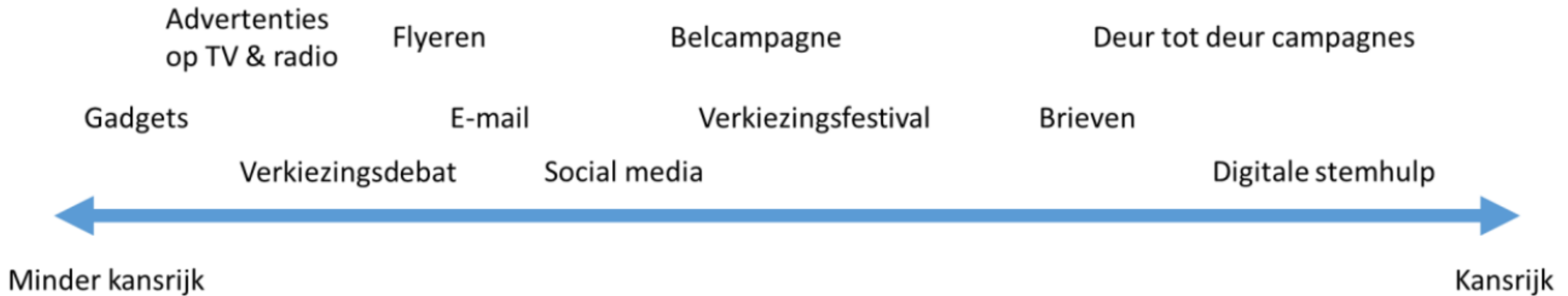

- Impact van stem verhogen:
 - Verhoging gewicht voorkeurstemmen
 - Burgemeester = meeste stemmen bij grootste partij in coalitie

- Aantal partijen
- Fusies: grotere gemeente = lagere opkomst

TOT SLOT

TOT SLOT (2)

- Verwacht geen mirakels, maar wel lange termijn-effecten ('habit forming')
- Keuze van communicatie hangt af van middelen waarover men beschikt:
Mensen – geld
- Geen 'one size fits all': kwantiteit en kwaliteit maken verschil voor effect

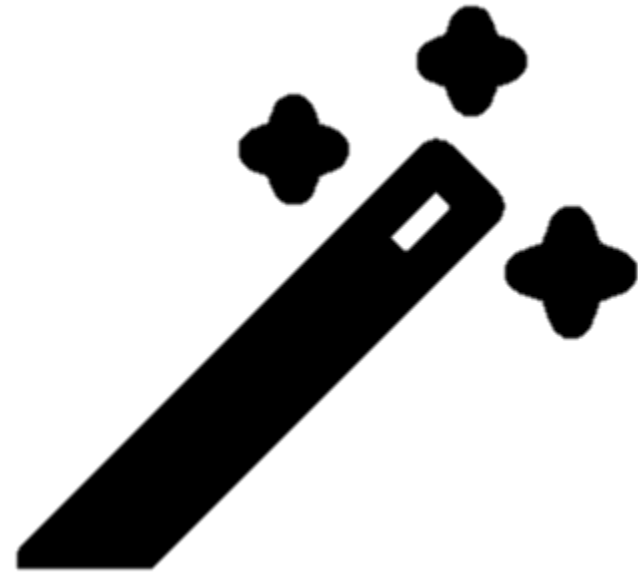
Bv. huis-aan-huis bezoek door charismatische kandidaat **versus** een onervaren vrijwilliger

Bv. goed doordachte en geteste boodschap via telefoon **versus** snel opgestelde boodschap

INHOUD

Wie ben ik?

Effecten

Wat eraan te doen?

Wat moet je onthouden?

WAT MOET JE ONTHOUDEN?

- Opkomst zal lager liggen, maar niet dramatisch lager
- Socio-demografische ongelijkheid in opkomst
- Onduidelijk wie te winnen heeft bij lagere opkomst

- Praktische modaliteiten (uren, afstand, ...) hebben effect
- Opkomst-bevorderende maatregelen:
 - Inzetten op sociale motieven (groepsdruk, sociale activiteit)
 - Inzetten op burgerzin
- Eerder als persoon dan als partij communiceren
- Belang sociaal netwerk van niet-partijgekleurde figuren

ZIJN ER VRAGEN?

De afschaffing van de opkomstplicht en hoe er als bestuur mee om te gaan

Prof. dr. Bram Wauters